

Az öregisten tájszavunkról

A napokban jutott eszembe a címben említett érdekes tájszavunk. Akkor használják ezt a szót Alsó-mocsoládon, ha a beszélő ingerültségének akart hangot adni efféle szituációkban:

- *Hát tétted a bukszámat?*
- *Az öregisten sē tuggya.*

- Kis péndzre lenne szükségöm.
- *Neköd az öregisten péndze sē lenne ölég.*

A példák azt jelzik, hogy **pejoratív hangulati értéke** van községünkben az *öregisten* szónak. Így használta ezt a szót Bakán Zoltán Somogy megyei (jutai) volt évfolyamtársam is. Feltehető, hogy a Dél-Dunántúl sajátos archaikus tájszava az *öregisten*.

Meglepő, hogy nem találtam meg sem a regionális tájszótárainkban, sem az ÚMTSz.-ban. Új szólás- és közmondásgyűjteményeinkben (Forgács, Litovkina és Bárdosi) munkájában) sincs benne ez a szóösszetétel. Csupán O. Nagy Gábor *Magyar szólások és közmondások* (Budapest, 1966: 307) című műve közli (jelzős szerkezetként) ezt a fogalmat: *(Úgy beszél) mintha ő volna az öreg isten.* = nagyon öntelten, fölényesen vagy parancsoló hangon (beszél).

Lehet, hogy éppen a **pejoratív jelentése** miatt maradt ki tájszótárainkból az *öregisten* szavunk? De az is lehet, hogy erre a nagyon ritkán használt szóra nem figyeltek fel a tájszavak gyűjtői.

Szerintem az *öregisten* szóösszetétel jelentése: 'nagy [úr] Isten'. Az *öreg* 'nagy' jelentésére l. az ÚMTSz. és az ÉKSz.² **reg** címszavát! Alsó-mocsoládon az *örek szömü dijó* 'nagy szemű dió'; az *öreg bötüs könyv* 'nagy betűs könyv'; az *Öreg-osztás* nevű dülő az *Öreg-osztás* nevű határrészt nagyobbik része; az *örekharang* 'nagyharang'.

Az *öregisten* szavunk létrejöttében bizonyára szerepe lehetett annak, hogy *Istent* – ikonikus megjelenítésben – (templomi freskókon és egyéb képeken) szakállas, ősz, idős, azaz **öreg emberként** ábrázolták. Ez a kép él bennünk, ha a Teremtőt élő (valóságos) személyként próbáljuk felidézni emlékezetünkben.

Pesti János

ny. egyetemi docens

Neveljünk sznobokat!

(Avagy a magyar nyelv művelő mozgalom alkonya?)

Cserháthalápy Halápi Gábor *Első magyar sznobszótár* című könyve voltaképpen a sznobizmus nyelvi megjelenítésére-érvényesítésére biztatja olvasóit. Az a veszélye ennek, hogy a nyelvhasználat kialakult és elfogadott normáit szinte felrúgja a szerző, amikor azt állítja: „Az első magyar sznobszótár segítségével mindenki könnyedén helyettesítheti a régi és közismert magyar szavakat fellengzős idegen szavakkal.” Más megfogalmazásban: „Nélkülözhetetlen segédkönyv mindazok számára, akik magyar szavak helyett [!] beszédükben és írásukban idegen szókat kívánnak használni.” (A könyv adatai elérhetők a Google-keresőn.)